

MILAN FABJANČIČ:

V PLAMENIH.

I.

Hladna noč je stisnila taborišče in ga prižela ob črna tla. V zemljo zarite barake so goltale trume cunjastih kostnjakov, da jih varijo v svojih lesenih trebuih. Ulice taborišča so jih bile natlačene; dolge in ozke, v črno temo zleknjene ulice so jih trle z morečim molkom zvezinske sile rezkega noža, ki so se mu upirali v krhanju krvavečih duš, plamtečih v sikajočim ognju razgnetenih živcev.

Od vseh strani neznosna tema in črna teža, ki se je nevidna valjala in premetavala po ogromnem pogorišču življenja. Od bodečih žic je polzela onemogla kri nabodenih duš.

Sredi teme je med vrstami množice, ki je mračna in tesno sklenjena razgreto dihala mučno sladkost pričakovanja, tlel razdražen šepet: Kaj hudiča mislijo z nami?“

„Naj mislijo, kar hočejo! Da bi le tako temno ne bilo . . .“

Obrazov niso razločevali, le potni ogenj so čutili, ki je žarel iz njih.

„Kaj si rekel?“

„Ah, nič! — Tema, ta prokleta tema! Niti ene zvezde nikjer . . .“

„Kaj bi ž njo, kaj bi s to zvezdo?“

„Nič! Niti koščka neba ne vidim, niti tebe ne vidim . . .“

„Pst!“

„Resnično, niti ene zvezde.“

„Zagorelo jih bo na tisoče še to noč, to vem!“

„Kaj veš in odkod veš?“

„Boš videl da vem . . .“

„Pst, ne kričite tako glasno!“

„Pobijejo nas to noč in kar tu na kupu. Niti kriknil ne boš . . .“

„Hudiča! Zakaj bi nas pobili, saj smo že tako ubiti.“

„Ne tako glasno!“ je zatrepetal in stisnil zobe.

„Zakaj, zakaj! — Pa mi razodeni, čemu te gonijo ponoči in ti pritiskajo železno pest na usta! In čemu so nam pobrali nože, pasove, da, vsaki najmanjši košček železa? Da — še dobro, da nam niso populili zob iz čeljusti!“

„Pssst! Ne kriči zverina!“

„Pojdi k vragu!“

Na levo in desno, spred in zad tema, skeleča, nabrušena tema, ki je široko razpirala njihove razbolele oči in jim vlivala s svojim železnim objemom in grozečim molkom neizvesten strah in grenko omotico v srca, da so se krčevito stiskala in poganjala nemirno kri v lica.

„Pobijejo nas; to je enkratena!“

„Da . . .“ Vse se je pogleznilo v grizoč molk.

Prisluškovali so v gluho temo, stiskali med zobmi jekleno njeno moč in napetih mišic pričakovali oni krvavi krik, ki ga je davila neprodurna noč v sebi, da ga izbruhne vsak trenotek. — Nič. —

Utrudili so se; kolena so se jim zibala in oči so se jim zapirale. Zehali so in otipavali krog sebe, kam bi legli.

„Kar legel bi!“

„Da bi le tako temno ne bilo!“

„Ali te je strah?“

„Zakaj strah? — Strah, strah . . . Čemu bi stali tu celo večnost, da kar tla gore pod teboj, in ne veš, zakaj?“

„Ta še vedno noče vedeti, zakaj!“

„Pa ti veš zato bolje! — Hej, vi spred, naprej! So vam zakovali noge v tla?“ je kriknil, da so se stresli vsi krog njega in se je zganila, zatrepetala tema.

„Boš tiho!“ so pritajeno planili. „Bi rad mastno večerjal?“

„Nič za to! Bo vsaj zabeljena večerja . . . Naprej tam spred!“ je kriknil še huje in se povzpел na prste.

„Ali boš tiho!“ je zašumela tolpa stisnjenih pesti in izžetih zob. „Če bi že rad, pojdi pa se naderi na bajonet!“

„Bajonet, bajonet! — Saj se ne bojite zame, zase se tresete, strahopetci . . . Naprej, pravim!“ je odrival tolpo, ki ga je zadrževala.

„Kam naprej, bedak? Tam so žice . . .“

„Pa kar na žice in črez žice! Je vseeno . . .“ je že ponehaval njegov krik. „Če nas že mislijo pobiti, naj nas pokoljejo kar tu na mestu z muziko, če jim je všeč . . .“ je zakolobaril s pestjo predse.

„Daahaa . . . Saj si boš napravil muziko, da ti bodo brenčale kosti!“

„Kosti, kosti! — Ali boš celo večnost tu stal in stražil temo? Če vi, jaz ne!“

„Pa se vlezi!“

„Oo! Saj se bom, saj se tudi bom; prav za nalašč se bom, haha . . . Tako . . . Sedaj pa naj trobentajo hudiči kakor se jim zljubi!“

Legel je trebuhoma na zemljo, naslonil obraz v dlani in kopal s komolci, kakor da se hoče zariti v tla. Trepetaje se je zasmeljal v prah: „Kako je to smešno, tako strašno smešno . . .“ Obrnil se je na hrbet in zabasiral: „Trobentajte, hudiči, le trobentajte!“

Vsi so se tiho zasmeljali njegovemu početju in ko jih je zopet rezala temna tišina, so si zaželeli njegovega krika.

Ta tišina, ta demonska tišina jim je zajezdila ramena in jih davila, da jih je oblival mrzel znoj in so jim žarele lobanje. Pritiskali so dlani na razgrete oči, zehali iz globine prs vročo sapo, se majali in se vdali neznosnemu pritisku: posedli so trumoma in se zazibali v lahen drem.

II.

Baraka: lesena, nizka, deset korakov dolga in pet široka; vonj po nesnagi, smrekovi smoli in znoju potečih se teles.

Kakor so jih bili nabezali vanjo, tako so obstali prve trenutke: Želeli so si bili skromnega varstva teh nevidnih sten, ki so jih sprejele iz bobnečega brezdnata skalnate noči v svoje mrko zatišje. Molčali so, skoro dihati so pozabili. V trenutku so doznali vso klavrno oporo teh raskavih sten, ki so ledenele v debeli temi; na glavah jim je čepela brunasta streha in jim lomila kolena. V srca jim je polzela vsa grozna neznanina vsebina teh temnih, mrzloraskavih sten.

„No, sedaj smo doma . . .“

„Da, v mrtvašnici . . .“

„Kakor v vreči smo.“

„Da; na varno so nas spravili . . .“

„Kaj si ti tudi tukaj?“

„Ho, seveda sem! In ti si tudi tukaj?“

„Seveda sem, glej ga! To je dobro, da smo vsi mi tukaj . . .“

„Kje pa si? Ne vidim te . . . Daj mi roko, da te vidim!“

„Vrag vedi, kje sem . . . Pridi sem, da bova skupaj!“

Tako so se prepoznavali sredi teme in veseli so bili kakor otroci.

„Sedaj bo že, samo da smo mi vsi skupaj, kar nas je naših.“

Kakor da se jim je zvalila velika teža s src, so se oddahnili in oživelili. Glasno, preglasno so govorili, da prevpijejo temo.

„Ti, kako ti je? Kaj mislijo z nami? Te je kaj strah, hihhi . . . Meni je že vseeno!“

„Zakaj bi me bilo strah, saj smo na varnem! Kaj mislijo? Vrag vedi . . . Me ne zanima več; truden sem, kar zaspal bi.“

„Tukaj sem sedi, k meni sedi!“

V hipu so posedli, se naslonili s hrbti na stene in odrivali z nogami nesnago, da bi legli.

„Sedaj bomo spali kakor generali . . . Habrrrrha, tako! Sedaj pa mir . . .“

„Hej, kdo ima luč?“ se je zahotelo nekemu. „Prižgi luč, kdor jo ima!“

„Molči! Bi rad kroglo v glavo? — Kar pomoli glavo skozi okence, pa ti bodo prižgali lučko!“

„Če pa ne vidim, kam sem legel; pod menoj je vse mokro . . .“

„Haha . . . Nič zato, nič! Se boš vsaj zastonj okopal . . .“

„Pa se pojdi ti kopat namesto mene, da . . .“

Mahoma so zaspali; soparen vzduh je napolnil barako. Razdraženo dihanje, škrtanje zob, globoki vzdih in premetavanje teles . . .

Pretresljivo je kriknil in planil kvišku.

Nož se jim je zarezal v grudi. „Kaj je?“

„Jaz ne vem, jaz ne vem . . .“ je težko dihaval in suval z glasom. „Oh, obraz me peče, peče, peče . . . roke srrrbe . . . Kako to peče!“

„Stenice!“ se mu je izvil grozen krik. Planil je in se opotekel: „Moj bog . . .“

Prestrašen, raztrgan krik se je zadržal v stene: pognali so se kvišku in se mahoma otresli spanca.

„V nos me je . . .“ se je počil po nosu.

„Mene v ustnico . . .“

„Fuj, fuj, hah fuj!“

Teptali so z nogami, otresali z rokami in drgnili lica z dlanmi.

„Jaz gorim, jaz otekam . . . Fuj!“

„Tik očesa me je . . . Po vratu mi lezejo, po prsih . . . Fuj, hudič!“

„Luč, luč! Kdo ima luč?“ je zaprosil skoro jokaje.

„Saj res . . . luč, luč!“ so kriče zahtevali kar vprek.

„Ne smeš! Ubijejo . . .“

„Nič mar! Luč, luč; kar prižgi!“

Zaprasketala je žeplenka: ni se vžgala . . .

„No, ali bo kaj?“

Luč je šinila po stenah — vsem se je odvalil težak vzdih. Oči so jim zaplesale po stenah.

„Poglej jih, poglej te svinje, razbojnike, hudiče!“

Udarjali so s pestmi po stenah, da so mahoma zadonele kar pod tisoč kladi. Preplašene živalice so trumoma begale po deskah in izginjale v špranje; v minuti ni bilo nikjer nobene.

Maščevalna strast, ki je podrgetavala v njihovih obrazih in seva-
jočih očeh, se je polegala in jih pričela ščegetati s smehom: „Koliko
jih je! Do kosti nas obero . . .“

„Naj gori sveča! Luči se boje.“

Pri svetlobi jim je bilo lažje; vsaj iz obraza v obraz so se videli —
in ti obrazi so bili tako čudno plahi in dolgi, da jih je silil smeh, ki jim
je vračal zdravje in samozavest.

„Čisto smo opečeni.“

„Pa kako smrdi ta hudič!“

Sveča je prasketala in risala dolge okorne sence na stene. Kakor
da so jim na poti te sence, so se razmikali in ogledovali stene, ki so po
njih tekali zapozneli romarji in v smrtnem strahu izginjali v temne
špranje.

„To torej je naš dom!“

„Da, prekrasen dom; paradiž gnusobe . . .“

„Kakor rakev . . .“

„Kjer te obirajo že pri živem telesu . . .“

„In koliko je teh stenic!“

„Meni je oko zateklo; nič ne vidim nanj.“

„Ugasnite! Straža gre . . .“ je zatrepetal pri vratih.

Deset ust je upihnilo luč; vsi so se stisnili in prisluhnili.

„Gre mimo?“ so šepetaje spraševali.

„Pst! Mir!“

Pred vratmi so zaropotali škornji in skozi okence je zagrozil glas:
„Kdo je prižgal luč?“ Molk.

„Kdo je prižgal luč, prašam?“ je srdito zatrepetal glas. Še upor-
nejši molk.

„Tudi prav! Baraka št. 50 . . .“ je odšla straža.

„Pa pojdi ti med stenice!“ so ogorčeno kriknili v baraki.

„Baraka št. 50, kaj ne? Če nas mislite pobiti, pobijte nas takoj!“
je kriknil pri okencu za stražo. „Svinje . . .“ je pridjal tišje.

„Boje se luči kakor stenice. Saj so si do dlake enaki ha ha . . .“

„Baraka št. 50 . . . Da, da! Saj imamo tudi mi veliko, veliko število,
če bi le hoteli šteti.“

„Da — ha! Zaznamenovali so nas s številkami, kakor pse: na
hrbtu, na rokah, na kapi . . . Resnično — človek je samo še številka.“

Zopet so ždeli v temi z grenkim čustvom v srcu. Baraka št. 50 . . .
in te stenice, ki so se v temi okorajžile in padale od strehe na njihove
vratove in roke, so jih mesarile, da so škripali z zobmi in uporno

molčali. Gnusen smrad stenic, pekoče otekline in padajoča žerjavica od strehe... Luči niso smeli prižgati, le tiho bi še mogli gristi nohte.

„Kaj mi mar! Prižgal bom svečo, pa bodi karkoli!“

„Zakaj svečo? Zažgi barako, naj zgori!“

„To bi bil kres! Kako bi se cvrle stenice, hahaha...“

„Da mi nihče ne prižge luči!“ je zagrozila skozi okence straža, ki je šla mimo.

„O, ne bomo vam prižgali luči, lučice... Kres, kar kres vam bomo zapalili! Kako so ti ljudje bedasti...“

Vseh se je polotila neugnana želja, tiho se prelivajoča strast, da bi zapalili streho nad seboj in bi plesali krog plamenov do onemoglosti.— Govorili so malo; vase so se zatopili in uživali trpko sladkost samomučanja. Stenice so pokale po stenah kakor bi trgal niti...

„Kdo pa tako neznansko smrči? Ta je gotovo stopil k zvezi steničjih narodov, da ga puste pri miru“, se je jezil. „Hej, brat! Te nič ne jedo stenice, da tako blaženo smrčiš?“

„Aha...“ se je obrnil, cmoknil v poluspanju in smrčal dalje.

„No ta je pa ustvarjen po volji božji!“ se je zakrohotala baraka. Prisluškovali so njegovemu smrčanju, se tiho smejali in kadar je v sanjah zastokal, so se lomili nevzdržnega smeha.

„Da nihče ne prižge luči!“ je zagrozila straža skozi okence.

„Pojdi k vragu, bedak!“ so se zasmejali straži.

„Saj smo rekli, da vam bomo zapalili kres!“

Noč se je nagnila k jutru; skozi okence je lil hladen zrak. Odprli so vrata na stežaj in sedli na prag, da si hlade pekoče otekline po obrazu. Že so napol dremali, se omamljali; lotevalo se jih je blaženo mrtvilo.

Po ulici so odmevali votli koraki straž. Čuli so jih in se niso zmenili zanje; bilo im je predobro v hladnih polusanjnih na pragu pred črnim peklom.

„Zaprte vrata! Marš notri...“

Ni se jim mudilo; dvigali so se težko, kakor pod bremenom.

„Marš notri! Hitreje, mrlič!“

Straža je zaloputnila vrata in se postavila sredi ulice pred barako.

„Mrlič...“ so se zehaje pretegavali in napenjali mišice, ki so jim lezle narazen. Polovica jih je križem pocepala in se borila z vročim spancem. Drugi so hodili k okencu, se vračali, se pretegavali, posedali in vstajali: čakali so jutranje zarje.

Oni, ki je smrčal, se je probudil, vstal in stopil k okencu: „No, kaj je novega? Kar nič ne spite?“

„Kako si mogel spati? Te ni nič žrlo?“

„Bah!“ se je pretegnil. „Nekaj me je grizlo in peklo, pa to ni zame nič novega; vaju sem jih.“

„Srečen!“

„Kaj pa vi?“

„Nič! Gledamo in čakamo, da se dvigne solnce . . .“

Vsa teža njegovega mučnega nerazpoloženja se je tiho osredotočila v to edino točko. Napeto so molčali, stiskali glave pri okencu in vdihavali v razbolele grudi opojni hlad jutra . . .

Tam v dalji se je vžgalo rosno nebo, se razvnelo in zakrvavelo v silnih plamenih . . .

„Zora, jutro!“

Na stežaj so odprli in planili na ulico; pocepali so pred barako v prah, da si ohlade pekoče otekline.

(Dalje prihodnjič.)

C. GOLAR:

GOZDNA.

Žari se poletje,
in solnce hodi visoko —
sredi gostega smrečja
pot v šumo vodi globoko.

Kjer vir iz skale izvira,
in rase bršljan zeleni,
rdeči se divja roža
na obraščeni steni,

tam deklica bela
o mladi ljubezni sanja,
in bor se od daleč
kot stari svat ji priklanja.

MILAN FABJANČIČ:

V PLAMENIH.

III.

Solnce se je razlezlo po vsem taborišču, male počrnele barake so se dvigale iz tal in ulice, dolge ozke ulice so se širile. Po njih je ležala črna razcapana vojska, bosa in gladna. V klobčič zvita telesa so mirovala kakor mrtva; solnce je vlivalo v njihove dreveneče kosti in preperelo meso ognjeni sok življenja . . .

Taborišče je oživel. Hodili so po ulicah brez besed in pozdrava — omrtveli sužnji cest, kamnolomov, rudnikov in tvornic. Solnce na nebu, dan na zemlji — v taborišču živa smrt. V sajastih, preperelih obrazih odtiski železne pesti, v razklenjenih čeljustih sled ubite volje, v velikih medlečih očeh strahotni dih podavljjenih duš. Deset tisoč jih je bilo . . .

Kroginkrog žice, mrzle rezke žice in onkraj žic življenje.

Polagoma so se zgrinjali pred žicami — noga sama jih je vodila tja — in povešenih rok strmeli tja na cesto, ki je bela in tiha hitela čez travnike, ki so bili tako izredno daleč in zasovraženi v vsej svoji krasoti. Vračali so se, izgrinjali v ulicah taborišča in zopet prihajali, da jih tisto pozabljeno življenje onkraj žic vrže nazaj v ostudno propadanje, ki zanj ni bilo več zdravila v besedi in ljubezni, ker prva je bila zanje lepo preiščena laž, in druga — kruta pest in pesek v oči.

Sredi taborišča se je razkoračil zvonec in kričal, se drl in klical. Vsi so s zbrali v dolgo vrsto in molče čakali; prerivali so se kar tako, zaradi lepšega in sebi v zabavo.

„Izravajte se, pokrijte!“ so ravnale straže. Nihče se ni zmenil za njihovo zapoved, če ni začutil pesti in puškinega kopita na rebrih. Če so jih zravnali nekoliko vrst, so se zopet zmešali in blebetali med seboj. Straže so drvele z enega konca na drugi, suvale in kričale. Vse to razdraženo divjanje in zadiranje straž jih je blažilno božalo — to jim je bilo tiho maščevanje.

Šteli so šestkrat in šestkrat so se zmotili. Vrste so posedale dolgega čakanja, vstajale, se tiho smejele in se norčevale.

„Sedaj v barake!“

Porazgubili so se v mrtvašnice; prazne ulice so kamenele v solncu. Pred žicami so se razmeščale straže; posebno nemirne so bile in se ozirale črez planjavo.

Zrli so skozi okence in opazovali straže.

„Kaj vruga imajo danes? Poglej kako se vrtijo!“

„Zdi se mi, da jim gore podplati.“

„Kam pa ta dirja? In nekaj kriči . . .“

„Se mu že kam mudi.“

„Vozove slišim in konjska kopita . . .“

„Kruh peljejo za nas, mislim.“

„To pa to! Še redili nas bodo . . .“ se je zasmejala baraka.

„Poglej, poglejte! Top, eden, dva . . .“

„Kaj?“ so stisnili obraze k okencu in zaustavili dihanje.

„No, sedaj pa imaš kruh!“

„Kaj naj to pomeni?“ V njih se je razvnel nemir in vroča slutnja.

„Poglej, vsi gledajo sem — in kakšne oči imajo!“

„Sedaj smo obsojeni . . . Iz te mrtvašnice se ne izmuzneš več.“

„Poslušaj! Krog taborišča razmeščajo topove . . .“

„Kje, kje? Nič ne vidim . . .“

„Pa slišiš zato, bedak!“

„Zlomil mi boš hrbet; ne lazi name!“

„Pa se umakni! Jaz hočem tudi videti; misliš, da imaš samo ti to pravico.“

„Saj boš videl, še preveč boš videl . . .“

„Konjenica!“ „Koliko? Jih je veliko?“ „Če jih je deset, jih je preveč.“

„Koliko, koliko! Z zobmi boš šel nadnje, seveda . . . Še praša!“

„Tako, tako . . . Tak konec smo doživeli!“

„Kakšen konec? — Jaz se jim ne dam, jaz ne! Poglej, niso ga našli . . .“ je razkazoval žepni nož in ga stiskal v pesti. „Jaz se jim ne dam, prej pokoljem vse, je siknil skozi zobe in zadril nož v steno.

„S to krevso niti kure ne zakolješ!“

„Kaj? Enega pa prav gotovo, to vem, to kar čutim.“

„Reva! Niti ganil ne boš, ko bo treščila ta streha na te.“

„V zemljo se zakopljemo.“

„Z nohtovi in zobmi?“

„Pehota! Vsa cesta jih je polna . . .“

„Še polk hudičev naj priženo, če jim to ni zadosti! Kaj mi mar, kaj mi mar! Sedel bom pa bom čakal, da me pojedjo.“

„S tvojih kosti nimajo kaj obirati.“

„Kako dirjajo oficirji, kako kriče te site šleve!“

„Gotovo niso lačni . . .“

„Pokaži zobe, če jih še imaš!“ — Hoho, dobri so, močni so, še jih boš krvavo rabil . . .“

„Za kaj?“ „Za kruh gotovo ne!“

„Moj bog, moj bog . . .“

„Kakšen bog! — Ga hočeš s pestjo v obraz?“

„Kar daj, kaj mi mar!“

Zarohnela je zemlja prav iz svoje težke globine; krčevito so se stresli, se oprijeli sten, ki so se zamajale, in mrzla bledica jim je razširila oči, razklenila čeljusti. Zažvižgalo je preko taborišča kakor ognjen bič, se zvijalo in trepetalo, rezalo in dušilo — in daleč na planjavi nekje je vzdihnila zemlja, zarohnela in umrla . . .

Gledali so se z velikimi, plašno-bledimi očmi; v brezkrvna lica se je vračala rjava bledica, ki se je bolešno svetlikala sredi poluteme — in planili so: „Kam je padla, kam?“

„Ta je šla čez . . .“

„Huh — žiiiiiv — buh — je šla k vragu, hahaha . . .“

„Pst!“

Pred taboriščem se je hipoma razvila konjenica in izginila v besnem diru čez planjavo; pehota se je razmeščala.

„Sedaj se je pričelo . . .“

„Interesantno! Do sedaj še nisem opazoval bitke od zadaj . . .“

„Doživeli smo kar čez noč generalsko čast, hahaha . . .“

„Razlika je samo ta, da medliš gladu.“

„Še večje zasluženje!“

Poloteval se jih je nemiren smeh in bolna prešernost. Nobenega strahu več; nategnjeni, trepetajoči živci so popustili in za srce je bilo dovolj prostora v prsih. Prekrižanih rok so zrlji skozi okence in se norčevali iz oficirjev, ki so se podili na konjih in razporejali.

Vrteli so se po baraki in se prijemali za glave:

„Pa smo rekli, da bodo nas pobili, hahaha . . .“

„Neumno smo mislili.“

„Nič ne veš, prav nič ne veš! Lahko se še primeri, vse se še lahko primeri . . .“

„Resnično! Zver se malo poigra s teboj, predno te zadavi. Jaz jim ne verjamem; zverinski so zadosti.“

„Pst! Puške; jih slišite?“

Baraka je utihnila in prisluhnila: „Da, to so puške . . . Toda s kom se tepo?“

„Z ženskami gotovo ne! S topovi ne bi šli nad ženske...“

„Tudi za tako delo so zadosti galantni!“

Mimo okenca je pribežala tolpa raztegnjena v dolgo vrsto in gnana od kričečih straž. Mahoma so z glavami zadelali okence:

„Hej! odkod prihajate? Hej, slišiš!“

Tolpa je drvela mimo zasopla in prašna. Za njo je pribežala druga: „Hej! Od kod pa?“ „Iz kamnolomov...“ „Kaj vas vraga tako pode? Kaj je novega?“ „Ne veste?! — Tam, tam je cel vrag, je cel hudič,“ je pomežiknil in oddirjal za tolpo. „Hej, kdo pa je tisti vrag?“ „Zvečer boste že lahko videli,“ je zamahnil z roko in izginil.

„Kaj bomo videli zvečer? Veš toliko, kakor prej!“

„Spustimo katerega notri; nam bo povedal!“

„Hej, pst! Sem, pridi sem, hitro, hitro!“ Odprli so mu vrata in oni je planil zasopel in prašan med nje.

„Kaj je, kaj je?“ so ga obstopili.

„Kaj jaz vem! Nič ni... Gonijo nas že dve uri kar v galop in sujejo s kopiti; dvajset jih je obležalo . . .“

„Zakaj, zakaj gonijo?“

„Zakaj, ha!“ mu je prešinilo obraz kakor nasmešek. Ozrl se je po baraki in skozi okence, pogledal vsem v oči in tiho pristavil: „Tam so naši, že to noč pridejo!“

„Kakšni naši?“ so ga svetlo gledali in trepetaje pričakovali.

„Naši vendar! Rdeči . . .“

Baraka se je stresla v izbruhu krohota. Begali so okrog, udarjali s pestmi ob stene in skakali od tal:

„Sedaj razumemo, čemu ta železna pest na ustih. Hahaha, hahaha...“

„Kar pred žice, da bomo videli od bliže!“

„Odpri!“

Planili so z burnim krohotom iz barake in zdirjali k žicam. V hipu se je pred njimi gnetlo vse taborišče, deset tisoč razcapanih in izmozganih . . .

„Kar z bodali in s kopiti!“ je kričal častnik na straže in odpenjal revolver.

Zabobnela so kopita in neusmiljeno suvala križem tolpe . . .

„Nazaj v barake!“

Drveli so preko živih kupov z glasnim krikom in v hipu so jih požrle barake . . .

Krčevito so se držali za roke, jih stresali in si grizli ustnice: „Kaj, kaj . . . Ah, zvečer bo konec! Bo konec . . .“

„Pst! straže so se potrojile . . .“

„Hahaha . . .“

Brezumen vrtež misli, kričav govor rok in oči, besneč vihar grudi. Straže so se potrojile . . . in da so bili celi legijoni, bi bilo kakor da jih ni, bi bili samo kamen na potu, ki ga prestopiš in drviš naprej v vihar in dež. Kljubovali bi s smehom na licih vsem njim in bi jih položili črez koleno kakor paglavca in bi se smejali njihovemu otepanju, brcanju in kričavim solzam.

„Poglej jih! Kakor da se te boje . . .“

„Rodilo se je v teh barakah, rastlo in dozorelo in jih je strah lastnega ploda — Sodome in Gomore.“

„Ne želel bi si, da postanejo brezčutni solnati stebri . . .“

„Da, da . . . ha!“

„In bi te kleče prosili: Stoj, nikar!“

„In bi se jih usmilil?“ „Ne!“

„Bodi kakor koli! Čemu bi mislil v teh trenutkih?“

Drenjali so se v tesni baraki, hodili na široko in dolgo, se ostro obračali in vračali. Stene so jim bile na poti, streha prenizka in vse preozko, pretesno, kar jim je zadrževalo neugnani razmah, da so se v kratkih sunkih kretenj in zadirajočih se besedah obmetavali z vročim ognjem čustev.

„Ta dan!“

„Da! In kdo bi si ga bil zaslužil tako nenadoma!“

„Samo da smo doživeli ta dan, ta dan . . .“

V tem edinem dnevu je bilo vse ono krvavo omahovanje, vsi oni v kali podavljene kriki globokih, v brezdnu stokajočih duš, ki jih je natezala iz dneva v noč, iz noči v dan brezplodnost borbe in samomučenja; utrgalo se je z neba in treščilo v prepad teme in razpadanja in dahnilo življenje, zasekalo cilj njihovemu neznosnemu delu — brezdelju.

„Konec modrovanju je dejanje . . .“

Posedli so ob stenah in utihnili; vsi so zrl v okence, v košček sinjine zunaj in prisluškovali. Vstajali so v presledkih, stopali k okencu in se nevoljni vračali: „Nič novega . . . Vse je mrtvo!“

(Konec prihodnjič.)

MILAN FABJANČIČ:

V PLAMENIH. (Konec.)

IV.

V njihovem mišljenju in njega izražanju je nastala mučna praznina, zevajoča in zaspana praznina. Stene so se stiskale in pritiskale; trudne, žejne in svetlikajoče se oči so brskale po prstenih tleh, se plazile po stenah, se zagledavale v daljo in se ustavljale v očeh tovariša: oba sta se zasmejala kakor da sta se zalotila pri otročjem početju.

„No, kaj je?“

„Nič ni...“

In zopet so se plazile oči, iskale, vzplamtevale in ugašale...

„Ali si kaj lačen?“

„Kaj praviš?“ se je zdrznil in ga svetlo pogledal. „Ali sem lačen? A, seveda sem; kako bi ne bil, he!“

„Hihi... Pa ti?“

„Daj mir, bedak!“ ga je odklonil s kratko kretnjo. „Ti seveda nisi!“ mu je obrnil hrbet.

„Hihi... Hej, kdor ni lačen, naj zine!“

Vsi so se mu vprek zasmejala in se zganili: „Modro si vprašal!“

Padla je beseda in lotili so se je na tihem, kakor da jih je sram. Umikali so oči in igrajočih se mišic na čeljustih in sklepah zrli skozi okence.

„Zdi se mi, da imam še skorjo v torbi.“

„Res? Glej no!“

„Mislim...“ Brskal je po torbi nerodno in nemirno. Vsi so gledali vanj. „Pač, imam jo!“ jo je izvlekel in pihnil vanjo. Zapičili so pogled v skorjo za trenotek in se vsak zase z ostrim nasmeškom ozrli v stran.

Pihnil je še dvakrat v skorjo, ki se je bila naprašila, in predno jo je nesel med zobe, se je ozrl po okolici, kakor da je čutil njene poglede. Pogledal je na skorjo, omahoval, se odločil in ugriznil. Zahreščalo je in počilo: kakor da so začutili nož v rebrih, so se zganili in obrnili glave od njega.

On je jedel tiho in skrivaj kakor tat. Mučil se je s skorjo, ki mu je trepetala v rokah kakor zasovraženo breme, in se sunkoma oziral po okolici.

„Hočeš polovico?“

„Ah, kaj! Saj sam nimaš nič...“

Vstajali so zaporedoma s kratkimi vzdih, stopali k okencu, ki so ga zadelali.

„Konjenica se je vrnila... Razjahali so in večerjajo.“

„Posebno glasni so... Kaj so neki opravili?“

„Kaj neki večerjajo?“

„Da. Meso voham...“

„Municijo vozijo za topove... To noč bo pekel!“

„Ti, vprašaj stražo, ali in kdaj nam mislijo dati kruha...“ je nekdo zaprosil od zadaj.

„Sam vprašaj!“

„E, ali je to tako hudo...“

„Hudo!“ je zmignil z rameni.

„Kaj se bojiš? Ne bo te pojedel ne!“

„Pa pojdi ti, glej ga!“

„Bilo bi dobro, res bi bilo dobro, da vprašamo; homo vsaj vedeli.“

„No, kdo gre?“

Nihče se ni oglasil. Gledali so se in se hipoma zasmejali: „To smo junaki!“

„Grem pa jaz! Saj je vseeno... Kje stoji straža?“

Odkašljali so se.

„Vidiš, na oglu one barake...“

„Že vidim... Kar odpri! Jaz grem, kar grem,“ se je odkašljaj, stresel z rameni in stopil čez prag. Ustavil se je za hip in rekel z nasmeškom:

„Le naj bodo vrata odprta!“

„Že dobro, že... Le pojdi!“

Šel je. Vsi so se zganili na pragu, se sklonili ven in gledali za njim.

„Ni ga še opazila... Čisto blizu je že... Sedaj, sedaj... Beži, beži; nazaj, nazaj!“ so zatrepotali; hoteli so planiti ponj, pa so se sami odmikali od praga.

Komaj ga je bila straža opazila, je skočila z dvignjeno puško in kriknila: „Kam? Nazaj; marš v barako!“

„Saj ne mislim nič...“ se je sklonil in dvignil komolec, da se brani pred sunkom.

„Marš nazaj!“ ga je sunila straža v hrbet.

„Saj ne, saj ne mislim nič...“ se je sklonil še globlje in še višje dvignil komolec.

„Marš, marš... Marš!“ je sikala in suvala straža.

„Beži, beži; pusti norca!“ je ogorčeno kričala baraka.

Spustil se je v dir in planil v barako. Zaloputnili so vrata in jih tiščali z jeklenimi pestmi: „Na, hudič, pa pridi!“

Sopel je in v očeh so mu igrale solze. Hip nato se je zasmejal in krepko zamahnil s pestjo:

„Pa sem le izvedel! Namesto kruha — svinec in bajonet...“

V.

V baraki je zaplesal mrak in dihal svinčeni strup. Misli so se pekle in žarile, se lepile šumečih lobanj — v tla pribit, širokorazprt pogled in stisnjeni zobje so izražali nagnjenje k blaznemu dejanju.

Orjaška teža temnih sten, jekleni objem noči, molk vzdihov, molk krvavega bičanja; ropotajoča noč pušk in žvižganje granat, ki je lomeč razganjalo črno noč v njenih globokih ledenih plasteh, jo poganjalo v rjoveč grom, v trepetajoče rezko krhanje in pokaanje.

VI.

Ob zori so jih izbruhnile barake; ulice so zašumele in počrnele pod gomazečimi tolpami. Krvavokalne oči, razjedeni in zarasli obrazi, moreča beseda in težak smeh so se grizli, suvali in iskali.

Zunaj se je stiskal ognjeni obroč, vse bližje so lizali plameni. Po cesti so bežali begunci z vozovi in družinami. Krave so mukale in otroci so se plašno ozirali na vozovih.

„Pridejo, pridejo, še pred nočjo pridejo!“ je zašumelo po taborišču.

Plazili so se po ulicah, postajali pri žicah, se jih oprijemali in se spenjali na prste: „Pridejo, še pred nočjo pridejo, hahaha...“

Po cesti se je zaprašilo troje avtomobilov; vsi trije so bili natlačeni oficirskih kap.

„Beže, kako beže!“

V taborišču je šumelo. Nihče ni več občutil straž in bajonetov. Lezli so k pekarni in jo obdali od vseh strani; stala je sredi njih belo namazana in okajena. Skozi okna so pogledovale debele rdeče glave pekov, ki so se s plašnimi očmi branili: „Nič ni, nič ni! Že mesec dni ne pečemo...“

Pritisnili so na vrata in razbijali: „Odprite, pokažite!“

„Saj ni nič, saj ni niti koščka... Imejte pamet!“

„Od česa se pa vi redite? Odprite!“

„Ne odpremo, kar razbijte!“

Vrata so omahnila; baraka se jih je napolnila. Peki so se spogledavali in v njihovem nemem jeziku je prežal strah. Vse so prebrskali, našli niso ničesar.

„Vse so požrli prasci! Kako so pridni... To noč vas bomo ocvrli.“
Peki so molčali in jih nerodno gledali.

„Da, da; le glejte nas, le!“

„Kaj hudiča mislite; saj smo za vas pekli!“ je v mah bruhalo iz pekov. „Sedaj nam pa grozite...“

„Kar tiho!“ so jim porinili pesti pod nos... Mislite, da ne vemo, kako ste pekli, golobčki. Koliko vlačug ste napasli z našim kruhom?“

„Kdaj in kje? Kar povejte!“

„Kdaj in kje! — Za zvečer se pripravite!“

Peki so gledali v tla in grizli ustnice.

„Komandant, komandant!“ se je uplašila tolpa in zbežala iz barake. Pekom je padlo breme s pleč. —

Krog vodovoda so se gnetli, prerivali, kričali in suvali. Voda je curela prav po niti in prestajala. V njih je gorelo; tresli so se za vsak požirek in ga niso privoščili nikomur.

Pil je iz korca, ki ga je krčevito stiskal v dlaneh; pet ga je bilo obdalo in prosilo: „Vsaj požirek, vsaj dve kaplji.“ Oni je molčal in pil trepetaje. „Vsaj požirek, no, no, vsaj požirek! — Pa požri vse!“ je udaril s pestjo po korcu, da je voda planila onemu v obraz. Spoprijela sta se in se obdelavala s pestmi.

Krog vodovoda se je razplamteval trušč in krik.

Jaz sem bil prej kakor ti! Kam se rineš?!”

„Prej, prej! Kdo je danes prej?“ ga je odrinil.

„Na, hudič!“ ga je udaril s korcem po glavi.

Spopadla sta se in se zagrizla.

Prihitela je straža z gorjačo: „Vsi v vrsto, če ne, ustavim vodo!“
Niso se zmenili.

„Ali boste šli v vrsto!“ Gorjača je zviška udrihala po hrbtih.

„Zakaj pa mene? Že celo uro stojim tukaj.“

„V vrsto po dva in dva, sem rekel. Proč od pipe!“

„Po dva in dva!“ so kričali v prvi vrsti — bilo jih je deset.

„Po dva in dva!“ je kričalo vse vprek.

Stražniku je omahnila roka od utrujenosti; težko je dihal in držal za pipo: „Pa nič, le čakajte, oo, kar čakajte!“

Od zadaj je pritisnil naval in pognal prve vrste k pipi. Prerivali so se in odrivali, dokler niso zlomili pipe. Z burnim smehom so se razšli; bili so ozdravljeni. —

Zgrudil se je sredi ulice. Na zemljo razpet je razcapan in razgaljen obračal glavo na desno in levo in hropel zaprtih oči. Njegove razprte dlani so žuljave in razpokane pričale njegovo zgodovino; njegov posinjeli upadli obraz je bila ena sama kletev, podrgetavajoče telo in dvigajoče se grudi s štrlečimi rebri in upadli drob njegov očenaš. —

„Ti, ti, kod si hodil?“ mu je z burnim smehom padel krog vratu in si ga pritiskal na grudi. Črn obraz se mu je svetlikal v trepetajoči luči in z dolgimi črnimi rokami mu je stiskal prsni koš.

„Beži, pusti! Črn si, da me kar zebe; glej, da me ne umažeš,“ se ga je branil, umikal obraz in ga z začudenimi očmi gledal in smejočim se obrazom pozdravljal. „Glej, da me ne umažeš!“

„Ha-ha-ha,“ so se mu iskriale oči in mu je podrgetavala črna razjedena koža na obrazu. „Haha, kod si hodil, kje si bil? ga je prižemal k sebi in ga dvigal od tal.

„Pusti me, da me ne zadušiš, ti črni hudič!“ se mu je smejal in se ga branil. „Črn si, da me kar zebe.“

„Nič, nič, haha...“ ga je izpustil in se odmaknil.

„Kako to, da si še živ in te niso zadavili, ker si tako črn?“

„Nič nič, haha...“ Vse dobro, vse dobro...“ se je penil v razigranem smehu in mahal z rokami.

Beli je odstopil za korak, prekrižal roke na hrbtu, izbočil grudi in gledal črnca v obraz. Težko premišljeva je rekel:

„Čudno, čudno... Črn kakor hudič in še tako smešen! Cisto nič naš človek in vendar je človek kakor sem jaz; duša je v njem.“

Črni je gledal na njegove ustne napol odprtih ust in z naivnimi premišljujočimi očmi; ni ga razumel. —

Padali so krog mlakuže na trebuhe in srkali smrdečo žabnico. Vstajali so mukoma, pljuvali in se stresali gnusnih občutkov. Zajemali so žabnico s korci, jo cedili na cunjah, pili in pljuvali. Vsi so imeli vročične oči. —

„Kruh, kruh...“ se je utrgal krik. „Kruh, kruh!“ so planili in zdirjali za krikom. Vse je drvelo z odprtimi ustmi in širokorazprtimi očmi. „Kje, kje?“ so se ustavljali težko dihajoči in iskali z očmi; v prvih vrstah so bušili v krohot: „Saj ni nič! Kdo se je zmislil?“ „Da, kdo se je zmislil! Na ognju bi pekel takega hudiča!“ „S pestjo bi mu razbil čeljusti!“ —

Preko taborišča so sikale krogle. Sklanjali so glave in iskali zavetja. Po planjavi so bežali razpršeni oddelki. V boju ni bilo več enotnosti; mestoma je prestajal in se mestoma razvnel.

„Konec, konec je!“ je završalo po barakah. „Pazi, skloni se, da te ne ubije!“ „Ah, čemu! Sedaj ne bo ubilo!“

„Beži, skloni se, skrij se!“ so mu klicali iz barake in ga vabili k sebi.

„Nikamor se več ne skrijem; saj tako pridejo...“

Sredi taborišča je zadivjal orkester, ujetniški orkester.

„Muzika; naši igrajo!“ so planili iz barak in se kriče pridružili muzikantom. Vse se je smejalo, križem kričalo in drvelo z muziko. Straže so izginile. Verige so počile, vse se je razmahnilo.

„Svoboda, svoboda!“

GUSTAV STRNIŠA:

DAMA.

Š. K.

Pogled njen: demon je zanetil kres
ognjenega vesoljstva v tihi mrak, —
bog spuščal strele svetle iz nebes —
v trepetu ljubil ust sem žarkih mak. —

Objem: odprla zemlja je skrivnost,
iz žil ognjenih plal življenja val —
začutil sem njegovo globokost
in v sili sem stvarjenja trepetal —

Nasmeh njen: Lahno se je gibal svod
in tresel zemlje se svetel tečaj —
zakrvavelo solnce je — zahod
spojil se v jutra zlatega sijaj —

A njen poljub: presekala kerubim
neba je zastor, tiho zaihtel,
v zavisti ž njim zaplakal serafim, —
v grmenju satan divje je zaklel —

*Ni več tako nejasno;
a solnce se ni - solnce!*

